Webmagazine Clavis – Bisdom Roermond - webmagazine juli augustus 2021

“We hebben het als Kerk tijdens de coronapandemie niet goed gedaan.” Dat was zoals hij het zelf noemde “de strenge boodschap” van prof. dr. Erik Borgman, tijdens een gezamenlijke bijeenkomst van de dekens en de leden van de priesterraad van het bisdom Roermond. Volgens de hoogleraar heeft de Kerk zich tijdens de pandemie teveel met praktische zaken beziggehouden en is ze te weinig missionair geweest. Klassieke vormen van volksdevotie bieden volgens hem juist nu nieuwe kansen.

Professor Erik Borgman is hoogleraar theologie aan de Universiteit van Tilburg. Hij was door het bisdom uitgenodigd om tijdens een bijeenkomst in Roermond op donderdag 8 juli met de leden van de dekensvergadering en de priesterraad te reflecteren op de rol van de Kerk tijdens de coronapandemie. Aanleiding daarvoor was een artikel dat hij eerder dit jaar schreef in het Katholiek Nieuwsblad onder de kop:

‘Hebben wij dan geen geloof?’

In zijn analyse kwam Borgman tot de conclusie dat de Kerk zich opgesteld heeft zoals alle andere groeperingen in de samenleving die iets aan te bieden hebben. “We zijn heel druk geweest met het zorgen dat de liturgievieringen door konden gaan. We hebben voortdurend onderhandeld: wat mag wel en wat niet. Eigenlijk hebben we ons niet anders gedragen dan een theater waar de voorstellingen niet door konden gaan,” aldus Borgman, die daar tegelijkertijd ook begrip voor toonde. “Op zichzelf was dat niet gek, want wisten wij veel dat het zo lang zou duren.”

Stoerheid

Toch is het volgens de hoogleraar opmerkelijk dat de Kerk in de loop van het afgelopen anderhalf jaar geen ontwikkeling doorgemaakt heeft, die deze praktische en pragmatische vragen kon overstijgen. “In de samenleving heerst het idee dat de pandemie een tijdelijke pauze was en dat het leven nu weer echt kan beginnen. Maar dat is een visie die wij niet moeten overnemen, want het geloof kent geen adempauze,” zo hield Borgman de aanwezige priesters voor. “God openbaart zich in de crisis. Als er oorlog is, is er óók geloof. Dus tijdens een pandemie ook. We kunnen niet wachten tot het over is, maar we moeten doen wat nodig is. Er bestaat geen tijd waarin het evangelie niet verkondigd kan worden. Dat hoort altijd het principiële uitgangspunt te zijn.”

Individueel zijn daar wel pogingen toe gedaan, maar collectief heeft de Kerk volgens Borgman kansen gemist om in beeld te komen. Zo deed de regering voortdurend een appel op een gezamenlijke stoerheid om vol te houden. De Kerk had volgens de hoogleraar juist begrip kunnen tonen voor mensen die het moeilijk vonden om alle regels te volgen. “We hadden moeten zeggen: de Kerk is de plaats waar je even niet stoer hoeft te zijn.” Hij verwees in dit verband naar paus Franciscus, die in april vorig jaar een gebedsdienst hield op een leeg Sint-Pietersplein in Rome. “Hij stond er toch maar en deed wat wij blijkbaar moeilijk kunnen, namelijk zeggen: ik sta hier en ik kan alleen maar zeggen dat ik het ook niet weet. Het was zeer indrukwekkend. Je verlatenheid laten zien, is ook een taak van de Kerk. Waarom hebben wij dat niet gedaan op onze manier?”

> God openbaart zich in de crisis. Als er oorlog is, is er óók geloof. Dus tijdens een pandemie ook. We kunnen niet wachten tot het over is, maar we moeten doen wat nodig is.

Het antwoord op die vraag maakt volgens Borgman duidelijk dat er ook binnen de Kerk sprake is van een spirituele crisis. “Zegt Jezus niet in het evangelie: wie zijn leven wil behouden, moet het opgeven? Als Kerk hebben we vooral geprobeerd te behouden wat we hebben en alles zoveel mogelijk door te laten gaan. We willen als Kerk niet van de wereld zijn, maar we hebben wel meegedaan aan het ‘straks mogen we weer’ en juist daardoor zijn we heel erg van de wereld geworden.”

In plaats daarvan had de Kerk veel meer naar mensen toe moeten gaan, vindt hij. “We hebben ons niet missionair weten te maken op momenten waarop het kon. De eerste stap is zien dat dit je taak is. Soms betekent dit dat je zegt: ik weet het ook niet en toch moeten wie iets. Ook dat is missie,” aldus Borgman, die in dit verband sprak over een fundamentele solidariteit. “De Kerk moet met de mensen zijn waar ze zijn. Niet omdat wij dat willen, maar omdat God het zelf ook opgebracht heeft om naar de wereld te komen. Wij kunnen nu niet zeggen: we wachten wel tot het over is. Er wordt iets van ons gevraagd. Ook in een situatie als de huidige heeft het evangelie betekenis. We mogen uitstralen dat God onder alle omstandigheden met zijn mensen is. God laat ons niet in de steek en wij mogen de mensen niet in de steek laten. We moeten daar zijn waar de mensen zijn, niet wachten of ze terugkomen, maar ze zelf opzoeken en delen in hun vreugde, angst, hoop en verdriet,” aldus de Tilburgse hoogleraar.

Ruimte voor devotie

In het vervolg van zijn betoog kwam hij ook met enkele praktische adviezen. Zo noemde hij het opmerkelijk dat het wel lukt om eucharistievieringen te streamen, maar dat online mogelijkheden maar heel weinig ingezet worden voor vormen van ontmoeting. “Het liefst interactief.” Ook hield Borgman een opmerkelijk pleidooi voor een terugkeer van de volksdevotie. Volgens hem moeten we op zoek naar nieuwe vormen van laagdrempelige vroomheid. “In Limburg ligt dat misschien anders, maar in de rest van het land bestaat er bijna niets meer op dit vlak, terwijl we er ooit zo goed in waren en er juist nu zo’n grote behoefte aan is.” Hij wees onder meer op het belang van het openstellen van kerken en kapellen om een kaarsje op te steken of het herontdekken van het getijdengebed. “De kerk is voor veel mensen iets geworden waar je naartoe gaat. Als die dan dicht is, hebben ze geen woorden meer, terwijl ze ook zelf zouden kunnen bidden. Vroeger was de Kerk ook thuis en baden mensen met de hele familie samen de rozenkrans. Nu staan ze met lege handen als ze nergens naartoe kunnen.”

Het belangrijkste advies van professor Borgman aan de dekens en de leden van de priesterraad luidde: “Zorg dat we ons eigen verhaal beter op orde hebben en dat aan de wereld kunnen vertellen.” Dat begint volgens hem met het besef dat de Kerk een eigen verhaal heeft. “De logica van de Kerk is een andere dan van de wereld. Als de medewerkers in de zorg of de schoonmaak naar de wereld hadden geluisterd, waren ze ergens gaan werken met meer carrièreperspectief, maar godzijdank zijn ze gebleven en nu is maar weer gebleken hoe belangrijk zij zijn. Het gaat niet om geld, macht of status, maar om toewijding van mensen. Dingen zijn soms goed, omdat ze goed zijn, ook al is er weinig perspectief. De Kerk is er niet om gediend te worden, maar om te dienen.”